

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 września 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Pietruszyński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Michał Laskowski

Protokolant Dorota Szczerbiak

w sprawie **J. M.**

w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 27 września 2023 r.

z urzędu, na skutek wystąpienia sygnalizacyjnego prokuratora Instytutu Pamięci
Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu,
Oddziałowego Biura Lustracyjnego w L. o rozważenie potrzeby wznowienia z urzędu
postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem Sądu
Apelacyjnego w Lublinie z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKa 141/18,
częściowo zmieniającym orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 24 kwietnia
2018 r., sygn. akt IV K 85/18,

**1. na podstawie art. 542 § 1 *in fine* i § 3 k.p.k., art. 439 § 1 pkt 6
in fine k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 1 i ust. 4 ustawy z dnia 18
października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach
organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych
dokumentów wznowia postępowanie w przedmiocie stwierdzenia
zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego, prowadzone
wobec J. M., zakończone prawomocnym orzeczeniem Sądu**

Apelacyjnego w Lublinie z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKa 141/18, częściowo zmieniającym orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 24 kwietnia 2018 r., sygn. akt IV K 85/18;

2. uchyla orzeczenia wymienione w pkt. 1 i wobec śmierci osoby lustrowanej postępowanie lustracyjne umarza na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych dokumentów;

3. kosztami postępowania w przedmiocie wznowienia obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Lublinie, orzeczeniem z dnia 24 kwietnia 2018 r., sygn. akt IV K 85/18, stwierdził, że oświadczenie lustracyjne złożone w dniu 19 lutego 2008 r. przez J. M. jest niezgodne z prawdą.

Wyżej wskazane orzeczenie zostało sporządzone w formie jednolitego tekstu, tj. razem z uzasadnieniem. Podpisy złożone przez członków składu orzekającego znalazły się dopiero pod treścią uzasadnienia tego orzeczenia.

Na skutek apelacji prokuratora Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Oddziałowego Biura Lustracyjnego w L., Sąd Apelacyjny w Lublinie, orzeczeniem z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKa 141/18, zmienił częściowo zaskarżone orzeczenie oraz utrzymał je w mocy w pozostałej części.

Obecnie do Sądu Najwyższego wpłynęło pismo prokuratora Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN w L. sygnalizujące, na podstawie art. 9 § 2 k.p.k., potrzebę rozważenia z urzędu zaistnienia podstaw do wznowienia postępowania na korzyść lustrowanego J. M.. W piśmie tym wskazano na uchybienie Sądu *meriti* polegające na niezłożeniu podpisów przez członków składu orzekającego pod treścią orzeczenia kończącego postępowanie lustracyjne w tej instancji, a dopiero pod uzasadnieniem tego orzeczenia. Zdaniem prokuratora IPN uchybienie to dyktuje potrzebę

wznowienia z urzędu – na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. i art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 1 i ust. 4 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych dokumentów – postępowania lustracyjnego prowadzonego wobec J. M. powiązane z uchyleniem orzeczeń Sądów obu instancji, a wobec śmierci lustrowanego w dniu [...] 2020 r. – konieczność umorzenia przedmiotowego postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 21d ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych dokumentów (dalej jako ustawa lustracyjna) stanowi, że do wznowienia postępowania lustracyjnego, w zakresie nieuregulowanym przepisami tej ustawy, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Przewidziane wprost w ustawie lustracyjnej (w art. 21d ust. 2) podstawy wznowienia postępowania lustracyjnego stanowią *lex specialis* wobec regulacji art. 540 § 1 k.p.k. wyłączając stosowanie tego ostatniego przepisu w postępowaniu lustracyjnym. Aktualne – z mocy odpowiedniego odesłania do przepisów procedury karnej – pozostają natomiast przyczyny wznowienia wynikające m.in. z art. 542 § 3 k.p.k. (zob. post. SN z 29.01.2008 r., II KO 25/06).

Zgodnie z ostatnim z wymienionych przepisów, postępowanie wznawia się z urzędu tylko w razie ujawnienia się jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k., przy czym wznowienie postępowania jedynie z powodów określonych w pkt 9-11 może nastąpić tylko na korzyść oskarżonego.

Stwierdzenie bezwzględnej przyczyny odwoławczej wymienionej w art. 439 § 1 pkt 6 *in fine* k.p.k., polegającej na niepodpisaniu orzeczenia przez którąkolwiek z osób biorących udział w jego wydaniu, bezsprzecznie mieści się w katalogu podstaw do wznowienia postępowania z urzędu, w trybie art. 542 § 3 k.p.k., a zasada ta – z mocy art. 21d ust. 1 i 4 ustawy lustracyjnej – znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego.

Analiza treści orzeczenia Sądu Okręgowego potwierdza, że zostało ono sporządzone jako jednolity tekst razem z uzasadnieniem, natomiast podpisy złożone przez członków składu orzekającego zostały złożone dopiero pod uzasadnieniem orzeczenia, nie zaś pod jego częścią dyspozytywną. Należało zatem rozważyć, czy taka sytuacja rzeczywiście prowadzi do wystąpienia wymienionej powyżej bezwzględnej przyczyny odwoławczej, określonej w art. 439 § 1 pkt 6 *in fine* k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej. Kwestia ta została szerzej omówiona przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 lipca 2020 r., III KK 127/20. Wnioski tam zawarte skład orzekający w niniejszej sprawie w pełni podziela, a ze względu na wagę tych rozważań dla rozstrzygnięcia, celowe było ich przytoczenie *in extenso*.

Postępowanie lustracyjne w pierwszej instancji kończy się co prawda wydaniem orzeczenia (por. art. 21a ust. 1 zdanie pierwsze ustawy lustracyjnej), a nie wyroku, ale orzeczenie takie, na gruncie postępowania lustracyjnego, odpowiada rozstrzygnięciu przybierającemu postać wyroku wydanego w postępowaniu karnym. Po pierwsze dlatego, że ustawodawca do orzeczeń nakazuje odpowiednio stosować przepisy o wyroku (por. art. 21a ust. 1 zdanie drugie ustawy lustracyjnej), a po drugie - z tego powodu, że orzeczeniem tym rozstrzyga się w głównym przedmiocie postępowania - o odpowiedzialności o charakterze represyjnym. W tym znaczeniu orzeczenie, na gruncie postępowania lustracyjnego, jest *sui generis* rozstrzygnięciem, a nie zbiorczym określeniem rozstrzygnięć sądu, ujętych w art. 93 § 1 k.p.k., do których ma zastosowanie przepis art. 94 k.p.k.

Z uwagi więc na to, że do orzeczenia wydanego w postępowaniu lustracyjnym, stosuje się, w myśl art. 21a ust. 1 zdanie drugie ustawy lustracyjnej, odpowiednio przepisy dotyczące wyroku, to orzeczenie takie powinno zostać podpisane przez wszystkich członków składu orzekającego (por. art. 113 k.p.k.), a brak podpisu choćby jednego z członków składu orzekającego powoduje, że orzeczenie takie dotknięte jest bezwzględną przyczyną odwoławczą. Nic w tej mierze nie zmienia fakt, że orzeczenie wymaga pisemnego uzasadnienia, które sporządzane jest z urzędu (por. art. 21a ust. 2c ustawy lustracyjnej), a następnie - z urzędu - doręczane jest stronom (por. art. 21b ust. 1 ustawy lustracyjnej). Kwestie tego rodzaju, jak to, czy sporządzenie pisemnego uzasadnienia następuje z urzędu, czy tylko na wniosek strony, a także to, kiedy pisemne motywy orzeczenia są sporządzane, nie mogą

bowiem modyfikować zasad związanych z podpisywaniem orzeczenia. Ustawodawca tworząc przepisy karnoprocesowe wyodrębnił przecież czynność podpisania orzeczenia, ujętą właśnie w art. 113 k.p.k., od czynności podpisania jego uzasadnienia (por. art. 115 § 1 k.p.k.), odnosząc te uregulowania zarówno do wyroków, jak i postanowień.

O ile jeszcze praktyka złożenia podpisu jedynie pod uzasadnieniem postanowienia, przy założeniu, że jest ono sporządzone razem ze stanowiącym przedmiot postanowienia rozstrzygnięciem, znajduje wsparcie w treści art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k., który traktuje uzasadnienie jako jeden z elementów postanowienia, o tyle brak jest jakichkolwiek podstaw, by przyjąć, że uzasadnienie wyroku (a w drodze odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. - także uzasadnienie orzeczenia w postępowaniu lustracyjnym, por. też W. Kozielowicz, Stosowanie przepisów k.p.k. w postępowaniu lustracyjnym, w: P. Hofmański (red.), Węzłowe problemy procesu karnego, Warszawa 2010, s. 344 - 353), stanowi jego część (*arg. ex art. 413 k.p.k.* także w zw. z art. 21a ust. 1 zdanie drugie ustawy lustracyjnej), a nie akt od niego odrębny (por. np. uchwała SN z 20.10.1999 r., I KZP 33/99, post. SN z 26.08.2004 r., I KZP 15/04).

Za potraktowaniem pisemnego uzasadnienia jako odrębnego od orzeczenia dokumentu przemawiają nie tylko odpowiednio stosowane przepisy o wyroku, ale także treść art. 21b ust. 1 ustawy lustracyjnej, w którym wskazuje się, że orzeczenie doręcza się stronom wraz z uzasadnieniem - gdyby natomiast uzasadnienie stanowiło jedynie część orzeczenia, to powołany przepis, w tym fragmencie, byłby zupełnie zbędny.

Wyżej zaprezentowane poglądy dotyczące sposobu i skuteczności podpisania przez członków składu orzekającego orzeczenia kończącego postępowanie lustracyjne, mają w orzecznictwie Sądu Najwyższego charakter utrwalony (zob. m.in. wyroki SN: z 6.12.2021 r., III KO 91/21; z 19.02.2021 r., III KK 180/20; z 27.04.2021 r., III KK 242/20; z 27.04.2021 r., III KK 407/20).

Powyższej oceny nie jest w stanie podważyć w szczególności argumentacja pisma z dnia 21 września 2023 r. Dyrektora Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej, w którym wyrażono wątpliwości co do przyjętej w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2020 r., III KK 127/20, interpretacji przepisu art. 21a ust.

1 zdanie drugiej ustawy lustracyjnej. Powodu przemawiającego za odstąpieniem od linii orzeczniczej zapoczątkowanej tym judykatem nie może stanowić jednostkowy wyrok Sądu Najwyższego wydany po wyżej wskazanej dacie (z dnia 29 lipca 2020 r., III KK 345/19), tym bardziej, że nie przeprowadzono tam w ogóle szerszej analizy kluczowego tu zagadnienia. Natomiast nie mogły ująć uwadze Sądu Najwyższego kolejne zapadające w tym przedmiocie, a powołane wyżej orzeczenia, w których jednoznacznie opowiedziano za właściwym sposobem podpisania orzeczenia zapadającego po przeprowadzeniu postępowania lustracyjnego przez członków składu orzekającego. Okoliczności mogącej mieć znaczenie decydujące dla rozstrzygnięcia nie może być stanowić również kryterium organizacyjne w postaci liczby spraw lustracyjnych, które toczyły się przed Sądem Okręgowym w Lublinie, dotkniętych tego rodzaju uchybieniem. Co zresztą charakterystyczne, był to jedyny Sąd w Polsce, który orzekając w postępowaniach w przedmiocie złożenia zgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, wbrew jednoznacznej językowo treści wyżej omawianego przepisu traktował swoje orzeczenia w sposób właściwy dla postanowień a nie wyroków.

Nie stanowią również podstawy do zmiany stanowiska informacje uzyskane przez Instytut Pamięi Narodowej z Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, jak i z Sądu Apelacyjnego w L. o braku ze strony tych podmiotów zamiaru występowania ze zbiorczą inicjatywą wzruszenia wszystkich dotychczas zapadłych orzeczeń Sądu Okręgowego w Lublinie dotkniętych wadą o jakiej mowa w art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. Są to bowiem argumenty pozaprawne, niemające znaczenia w procesie interpretacji normy wynikającej z określonego przepisu.

Zdziwienie budzi wreszcie twierdzenie autora pisma, co do skutków dokonanej przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 lipca 2020 r. wykładni, przy uwzględnieniu, że orzeczenia w postępowaniach lustracyjnych wydawane były tak na korzyść jak i na niekorzyść osób lustrowanych i w przeważającej większości zostały już wykonane. Należy w związku z tym przypomnieć, zarówno uwzględnienie kasacji oraz wznowienie z urzędu postępowania na niekorzyść osoby lustrowanej nie jest dopuszczalne po upływie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 524 § 3 k.p.k. i art. 542 § 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej). Sąd Najwyższy nie znajduje powodów, aby wykładnię dokonaną w wyroku z dnia 2 lipca 2020 r.

stosować wyłącznie do orzeczeń zapadłych po tej dacie (*pro futuro*). Wystąpienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej ocenia się wszakże na stan prawny istniejący w dacie wydania dotkniętego tego rodzaju wadą orzeczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 października 2015 r., III KK 132/15; z dnia 2 grudnia 2015 r., III KK 287/15, OSNKW 2016, z. 2, poz. 15).

W świetle tych rozważań nie ulega wątpliwości, że orzeczenie Sądu *meriti* zapadło z naruszeniem art. 113 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej, a uchybienie to – mające rangę bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 6 *in fine* k.p.k. – zostało przeoczone przez Sąd odwoławczy, obligowany mocą art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej – do badania tej kwestii z urzędu.

Z tych względów, kierując się na przepisami art. 542 § 1 *in fine* i § 3 k.p.k., art. 439 § 1 pkt 6 *in fine* k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 1 i ust. 4 konieczne było wznowienie postępowania w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego, prowadzonego wobec J. M., zakończonego prawomocnym orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 28 czerwca 2018 r. o sygn. akt II AKa 141/18, częściowo zmieniającym orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 24 kwietnia 2018 r. o sygn. akt IV K 85/18 oraz uchylenie obu wymienionych orzeczeń.

Ze względu na śmierć J. M. w dniu 21 stycznia 2020 r. nie ma możliwości kontynuowania postępowania lustracyjnego po jego wznowieniu, albowiem – z mocy art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej – nie może ono toczyć się w stosunku do osoby zmarłej. Dlatego postępowanie podlegało, na wskazanej powyżej podstawie, umorzeniu.

O kosztach postępowania orzeczono w oparciu o art. 638 k.p.k. w zw. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej.

Z tych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w części dyspozytywnej wyroku.

[SOP]

[ms]

